

Sajtónk történetét RAICHLE hét korszakra osztja fel: 1. az időszaki sajtó kezdetei, 2. az első magyarnyelvű hírlapok, 3. a politikai újságírás kialakulása, 4. az abszolutizmus korának sajtója, 5. a kiegyezés publicisztikai előkészítése, 6. a kiegyezés kora, 7. háború és forradalom. Az eddig kevésbé feldolgozott legújabb korszaknak nagyobb teret és részletesebb előadást szentel. De vannak eredeti meglátásai sajtónk kezdeteit s kialakulását illetőleg is. Így mindjárt az első fejezet felosztása, amely a magyar sajtó kezdeti állapotát nyelvek szerint tárgyalja; szerinte a tulajdonképeni magyar sajtó kialakulását előbb a latin-, majd a németnyelvű újságok *korszaka* előzi meg. Az idegennyelvűséget tehát lényeges, sőt majdnem szükségszerű tulajdonságnak fogja fel. Ez a felosztás szinte önkénytelenül arra a kérdésre vezet, *miért* volt a magyar sajtó kezdetben idegennyelvű? Egyes városok, mint éppen Pest, Buda és Pozsony német lakosságának igénye egy-egyében nem kielégítő magyarázat. Hitünk szerint a kérdést érdemes volna részletesen megvizsgálni.

Talán a publicisztikai szempont túlsúlya okozza e történeti összefoglalás egyetlen lényeges hibáját, t. i. azt, hogy a folyóiratok kimaradtak belőle. A magyar sajtótörténetben pedig éppen a XIX. század elején ezek döntő jelentőségűek: az I. Ferenc korabeli rendőri- és cenzuraviszonyok — melyekről egyébként RAICHLE maga ad érdekes képet — a politikai újságírást teljesen megbénították. Helyettük a nemzeti szellem kifejezését s vezetését a folyóiratok vállalták. SZÉCHENYI KISFALUDY KÁROLYT nem azért szemelte ki az első politikai lap, a *Jelenkor*, szerkesztőjéül, mert a költőt tisztelte benne, hanem mert KISFALUDY már előbb, mint folyóiratszerkesztő, megmutatta képességeit.

SZÉCHENYI szerepének megítélése ellen is tehetnénk kifogást: szerző nem különíti el élesen SZÉCHENYIT a *Világ* konzervatívjaitól; a konzervatív újságírók közé sorolt SZÉCHENYI szerepe nem volna egészen érthető. Szerző nem ismerte VISZOTA GYULA munkáját SZÉCHENYI és KOSSUTH írói és hírlapi vitájáról, amely a negyvenes éveknek sajtótörténeti szempontból is alapvető feldolgozása.

Az élénk és pontos történeti összefoglalás nagy értéke azonban, hogy a sajtóval kapcsolatos gazdasági, közlekedési, hírszolgálati viszonyokra is kiterjed. Bár nagyrészt ismert adatokat használ fel, ezeknek ily irányú feldolgozása új a magyar sajtótörténetben.

DEZSÉNYI BÉLA.

Dr. Dóczy Jenő—Dr. Wellmann Imre—Dr. Bakács István : A magyar gazdasági irodalom első századainak könyvészete. (1505—1805). Kiadta a M. kir. Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára. Összeállí-

tották: — — —. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. MDCCCCXXXIV. Nagy 8°. 354 l. — II. kötet (1806—1830). Összeállították: † Dr. Dóczy Jenő, Dr. Bakács István, Dr. Gerendás Ernő. MDCCCCXXXVIII. 371 + 1 sztl. l. — *Bibliographia Oeconomica Hungariae*. Tomus primus — Tomus secundus. Edidit Bibliotheca Musei Oeconomiae Ruralis Regni Hungariae etc.

E gondos kiállítású, hasznos könyvészeti összeállítás első kötetének előszava a magyar gazdasági bibliográfia szükségességét a legkiválóbb magyar tudományos tekintélyek (DOMANOVSKY SÁNDOR, HORVÁTH JÁNOS, SZEKFŰ GYULA) nyilatkozataira hivatkozva igyekszik igazolni, nyilván oly gyakorlati gazdasági szakemberek előtt, akik történelmi kutatásokkal nem foglalkozva, könyvcímek összeállításának hasznosságát nem érzik. Megmagyarázza azt is, hogy e bibliográfia nemcsak a történetkutatásnak akar szolgálatára lenni, de lehetővé akarja tenni egy rendszeres gazdasági irodalomtörténet megírását is. — Kutatók, könyvtárosok mindenképen örömmel fogadták e bibliográfiát, mert gazdaságtörténeti kutatásokban a nyomtatott forrásanyag időrendi és szerzők szerinti összeállítása a különböző bibliográfiákban, katalógusokban való keresgélést feleslegessé teszi s az érdeklődőt könnyen útbaigazítja.

Az első kötet az 1505—1805, a második az 1806—1830 között megjelent magyar és az idegen nyelvű magyar vonatkozású munkák foglalata. Kár, hogy kiindulásul ily késői dátumot, 1505-öt választották, amely semmiképen sem határvonal, és hogy lemondtak azoknak az 1505 előtti kéziratos és nyomtatott műveknek a megemlézéséről, amelyekben a magyarság első ötszáz évének gazdasági életéről találunk olykor kuriózum-értékű, sokszor forrás-értékű becses feljegyzéseket. Ilyenek pl. SZENT LIETBERT cambrai püspök (1054), OTTÓ freisingeni püspök (1147), ANSBERT osztrák pap (1189) magyarországi utazásának leírása (melyek a MICHAUD: *Histoire des croisades*-ban olvashatók), BERTRANDON DE LA BROCQUIÈRE (1433) utazása stb., — az 1505. előtti magyar és külföldi krónikák, amelyekben Magyarországról, gazdagságáról, gazdasági életéről gyakran esik szó.

A gazdaságtörténeti kutató nagy hasznát látta volna azon prédikációs gyűjtemények felemlítésének is, amelyek gazdák, cselédek számára tartott prédikációkat és írott könyörgéseket tartalmaznak. Ilyen pl. SZIKSZAI GYÖRGY: *Keresztyéni tanítások és imádságok* című műve, amely a XVIII. században több kiadást ért el, s amelyben vannak efféle prédikációk: „A' keresztyén Gazdának és Gazda-Asszonyának imádkozni kell.“ — „Keresztyén Gazda és Gazda-Asszony imádsága.“ — „A keresztyén szolgának és szolgálónak imádkozni kell...“ — „A' Föld-mivelő embernek imádkozni kell...“. Ezekben sok szó

esik a gazdasági munkáról. Ilyen TSÉRI VERESTÓI GYÖRGY: *Holtakkal való Barátság* című halotti prédikációs gyűjteménye (1783), melynek első prédikációja „Egy szolga szegődteséről“ szól. — Vagy a H. Gy. Ts. P.: *Természetnek és kegyelemnek iskolája* (Győr, 1775) című mű, amely a természet világát, az állat- és növényvilágot igyekszik megmagyarázni olvasóinak, kenetteljes, biblikus magyarázatok kíséretében.

Nem csökkenteni akarjuk e hiányok kiemelésével ennek az egyébként hasznos könyvészeti összeállításnak az értékét, inkább fel akarjuk hívni a gazdaságtörténészek figyelmét oly munkákra, amelyek címük után nem sejtetnek gazdaságtörténeti adatokat, — oly adatokra, amelyek „*sine lege vagantur*“ (v. ö. MKSzemle, 1938. 322 l.). TR. Z.

Dr. Kertész János: Ezer tanulmány az ezer tó országról. Finn bibliográfia. Budapest, 1940. 16°. 66 l.

KERTÉSZ JÁNOS az aktualitások bibliográfusa. Célja a népszerű bibliográfia s célját úgy óhajtja elérni, hogy bibliográfiáit a művelt közönség, elsősorban a hírlapírók számára állítja össze, többnyire időszzerű kérdésekről és lehetőleg minél több kérdéstről. A több, mint harminc bibliográfia közül, melyet KERTÉSZ összeállított, csak tíz foglalkozik egyes városok és vármegyék irodalmával, a többi aktuális kérdésekkel. Így 1935-ben összeállította a rutén kérdés bibliográfiáját, 1936-ban a magyar revízió irodalmát, 1938-ban „Lengyelország a magyar sajtóban“ című munkát, 1939-ben a Szepesség bibliográfiáját stb. és 1940-ben egy finn bibliográfiát. KERTÉSZ JÁNOS törekvése a közönség számára hasznos lehet, hiszen a bibliográfia célja az érdeklődők útbaigazítása s mivel a laikus közönséget elsősorban az aktualitások érdeklik, szükséges, hogy a bibliográfia is alkalmazkodjék a közönség ízléséhez. Persze nagy hátrányuk az ilyen „időszzerű“ bibliográfiáknak az, hogy sietni kell az összeállításukkal, sebtiben összeszedni annyi címet, amennyit éppen lehet, hogy az aktualitások időközben el ne avuljanak. Ezért sokszor fontos és jelentékeny munkák maradnak ki belőlük. KERTÉSZ bibliográfiája előszavában maga is bevallja: „Ez az összeállítás tulajdonképpen csak bibliográfiai vázlat, még sok könyv és cikk hirdeti az ezer tavas ország kultúráját. De a rohanó ma világában... szükséges, hogy az aktualitások számára is legyenek forrásművek. Hiszen a ma élő ember, különösen az író, nem ér rá arra sem, hogy témájához szükséges anyag után kutasson, ha azonban rendelkezésére állanak bibliográfiai munkák, úgy gyorsabban tud eligazodni a könyvek millióinak tömegében...“ A sietséggel magyarázható például az, hogy SZINNYEI JÓZSEF „*Magyar nyelvhasznítás*“-a, mely a finn-ugor összehasonlító nyelvészet egyik alapköve, kimaradt a bibliográfiából.